

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ

THE SYSTEM OF PRINCIPLES OF OPERATIVE AND INVESTIGATIVE ACTIVITY IN THE IMPLEMENTATION OF STATE PROTECTION OF STATE AUTHORITIES AND OFFICIALS

Фараон О.В., к.ю.н.,

доцент спеціальної кафедри № 3

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню та аналізу системи принципів оперативно-розшукової діяльності при здійсненні державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Автором розглянуто питання правового регулювання принципів оперативно-розшукової діяльності, у тому числі відповідно до Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб». Проаналізовано надані раніше фахівцями у оперативно-розшуковій діяльності визначення поняття принципів оперативно-розшукової діяльності, окреслено різні позиції щодо класифікації принципів оперативно-розшукової діяльності. Запропоновано авторську класифікацію принципів оперативно-розшукової діяльності при здійсненні державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Надано змістову характеристику загальноправових (до яких належать принципи верховенства права; законності; поваги та дотримання прав, свобод, гідності людини і громадянина) та спеціальних (до них віднесено принципи єдиності, поєднання гласних і негласних заходів, методів та засобів; взаємодії з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями; конспіративності; добровільності конфіденційного співробітництва; безперервності або наступальності (оперативності), цілеспрямованості, об'єктивності) принципів оперативно-розшукової діяльності при здійсненні державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Зроблено висновок щодо наявності тісного взаємозв'язку між загальноправовими та спеціальними принципами, що виникає внаслідок взаємодії базових конституційних та специфічних елементів, характерних для проведення оперативно-розшукової діяльності при здійсненні державної охорони органів державної влади та посадових осіб. Дотримання зазначених принципів оперативними підрозділами Управління державної охорони України дозволить забезпечити належне виконання покладених завдань в рамках чинного законодавства та дотримання прав і свобод людини і громадянина. Також автором зауважено, що на цей час на законодавчому рівні не закріплено принципи, які відображають сутність та специфіку оперативно-розшукової діяльності суб'єктів, уповноважених на її здійснення. Зазначення лише загальноправових принципів в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» є недостатнім та зумовлює необхідність внесення змін для врегулювання питання щодо класифікації принципів.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, принцип, державна охорона, загальноправовий, спеціальний, негласність, верховенство права, законність.

The article is devoted to the coverage and analysis of the system of operational and investigative activity principles in the implementation of state protection of Ukrainian state authorities and officials. The author considered the issue of legal regulation of the principles of operative investigative activity, including in accordance with the Laws of Ukraine "On operative investigative activity" and "On state protection of state authorities of Ukraine and officials". The definition of the concept of the principles of operative investigative activity previously provided by specialists in operative investigative activity was analyzed, different positions regarding the classification of operative investigative activity principles were outlined. The author's classification of the principles of operative and investigative activity in the implementation of state protection of state authorities of Ukraine and officials is proposed. The substantive characteristics of general law (which include the principles of the rule of law, legality, respect and observance of the rights, freedoms, and dignity of man and citizen) and special ones (these include the principles of unity of authority, a combination of public and private measures, methods and means; interaction with state bodies, by the population, non-governmental or public organizations; conspiratoriality; voluntary confidential cooperation; continuity or offensiveness (operativeness), purposefulness, objectivity) of the principles of operative-investigative activity in the implementation of state protection of state authorities of Ukraine and officials. A conclusion was made regarding the existence of a close relationship between general legal and special principles, which arises as a result of the interaction of basic constitutional and specific elements, characteristic of operational investigative activities in the implementation of state protection of state authorities and officials. Observance of the specified principles by operational units of the Department of State Protection of Ukraine will ensure the proper performance of assigned tasks within the framework of current legislation. The author also noted that at this time, the principles reflecting the essence and specifics of operational investigative activities of the entities authorized to carry them out have not been established at the legislative level. Specifying only general legal principles in the Law of Ukraine "On operative and investigative activities" is insufficient and necessitates the introduction of changes to settle the issue of classification of principles.

Key words: operational investigative activity, principle, state protection, general law, special, confidentiality, rule of law, legality.

Проблема поняття, правової природи та класифікації принципів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) завжди належала до важливих проблем юридичної діяльності. Цей факт є закономірним та беззаперечним, адже ОРД базується на чітко визначених принципах здійснення, які в цілому і відображають її сутність. Належне розуміння та дотримання принципів ОРД при здійсненні державної охорони органів державної влади України та посадових осіб обумовлює його актуальність й сьогодні.

У своїх працях принципи ОРД досліджували В. В. Аброськін, С. В. Абдул, О. М. Бандурка, С. О. Єгоров, О. В. Кириченко, М. Й. Курочка, В. П. Лавський, С. І. Мінченко, Д. Й. Никифорчук, А. П. Огородник, М. А. Погорецький, О. О. Подобний, Є. В. Поляков, С. М. Піскун, В. Л. Регульський, І. В. Сервецький, А. Ю. Сташак, О. В. Федосов, В. В. Хмеленко, О. Ю. Шевчук тощо.

Жодна держава не може існувати без правоохоронних органів, які реалізують завдання щодо захисту прав та свобод людини і громадянина. Особливе місце серед них належить Управлінню державної охорони України (далі – УДО України), яке є державним правоохоронним органом спеціального призначення, що здійснює державну охорону органів державної влади України та посадових осіб (далі – державна охорона). Законодавцем у статті 1 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» визначено державну охорону як систему організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених цим Законом [1]. Отже, здійснення

оперативно-розшукових заходів є однією зі складових системи державної охорони.

З огляду на чітке законодавче визначення кола суб'єктів, уповноважених на здійснення ОРД, остання має виключно державно-правовий характер. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ОРД здійснюється оперативними підрозділами УДО України – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона [2].

Ефективність функціонування правоохоронного органу насамперед залежить від правового регулювання його діяльності. Передбачені чинним законодавством основні вимоги до діяльності УДО України, які відображають його призначення у державі, суспільстві, мету, завдання, повноваження та їх реалізацію, є принципами діяльності УДО України. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» державна охорона здійснюється на принципах законності, безперервності, поваги до прав, свобод, гідності людини і громадянина, єдиноначальності [1].

Разом з тим оперативно-розшукова як різновид правоохоронної діяльності, базується на керівних ідеях, вихідних положеннях, принципах, що визначають її сутність, характер та вказують на основні напрямки, з якими мають зв'язатися органи державної влади та посадові особи цих органів під час здійснення такої діяльності [3, с. 361].

Принципи ОРД визначають як керівні ідеї, вихідні положення, визначені та усталені практикою, закріплені у Конституції України, кодексах, законах та підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють правовідносини, які виникають у процесі ОРД [4, с. 22].

Отже, принципи ОРД є вказівниками, які визначають ефективність та легітимність організації та проведення як окремих оперативно-розшукових заходів, так і ОРД в цілому.

Основним законодавчим актом, що визначає принципи ОРД, є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до якого ця діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини [2].

Зазначені принципи поряд з принципами законності, поваги до прав, свобод, гідності людини і громадянина, єдиноначальності, визначеними Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», лежать в основі ОРД, але мають загальний характер, не відображаючи її сутність.

Після реформи 2012 року у діяльності оперативних підрозділів відбулися суттєві зміни, які не завжди відповідають існуючим проблемам та потребують узгодження законодавства. У зв'язку з цим, у 2017 році на розгляд Верховної Ради України вносився проєкт нового Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5], в якому визначались такі принципи ОРД як верховенство права; законність; дотримання прав і свобод людини; наступальність; конспіративність; поєднання гласних і негласних заходів; взаємодія з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями; відповідність та адекватність використання оперативно-розшукових заходів ступеню суспільної небезпечності протиправної діяльності. Зазначений проєкт було знято з розгляду, але спроба закріплення на законодавчому рівні принципів, які відображають безпосередньо сутність ОРД, відбулася. Сьогодні це питання залишається відкритим.

Необхідно зауважити, що в юридичній літературі існує класифікація принципів на: загальні й інституційні (спеціальні); конституційні і законодавчі; матеріальні і процесуальні; організаційні і функціональні [6, с. 12]. До цього часу серед науковців не сформовано єдиної точки зору щодо системи принципів ОРД та критеріїв їх класифікації.

Так, О. М. Бандурка виокремлює конституційні (конституційні норми про дотримання прав людини, (які можуть бути обмежені лише за рішенням суду); недоторканість житла, таємне листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте життя, право на життя, право на здоров'я та інші), загальноправові (верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини і громадянина) та галузеві (поєднання гласних і негласних заходів, добровільність, конфіденційність, конспірація, наступальність, цілеспрямованість, об'єктивність, доцільність соціальна і правова захищеність конфідентів) принципи ОРД [7].

В. П. Лавський пропонує більш детальну класифікацію, з урахуванням змін, пов'язаних з прийняттям Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України), а саме: конституційні (забезпечення прав і свобод людини; особистої недоторканості людини і громадянина; недоторканості житла; таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; поваги до гідності особи тощо); принципи ОРД, що відповідають загальним засадам кримінального провадження, тобто ті принципи, що вказані у ст. 7 КПК України (недоторканість житла чи іншого володіння особи; таємниці спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканість права власності тощо); загальні принципи ОРД (верховенство права, законність, дотримання прав людини); спеціальні (галузеві) принципи ОРД (поєднання гласних і негласних заходів, конфіденційність, конспірація тощо) [8, с. 171–173].

О. В. Кириченко та В. В. Хмеленко пропонують класифікацію принципів ОРД за характером дії, а саме: загальноправові (верховенство права, законність, дотримання прав людини) та спеціальні (поєднання гласних і негласних методів та засобів оперативно-розшукової діяльності, конспіративність, взаємодія з органами державної влади та населенням) [9, с. 137].

З урахуванням специфіки діяльності УДО України ми пропонуємо наступну класифікацію принципів ОРД при здійсненні державної охорони органів державної влади та посадових осіб:

загальноправові (верховенство права; законність; повага та дотримання прав, свобод, гідності людини і громадянина);

спеціальні (єдиноначальність, поєднання гласних і негласних заходів, методів та засобів; взаємодія з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями; конспіративність; добровільність конфіденційного співробітництва; безперервність або наступальність (оперативність), цілеспрямованість, об'єктивність).

Принцип *верховенства права* є основою основ усіх принципів ОРД, адже ніхто не може бути вище закону незалежно від статусу, соціального становища у суспільстві. Забезпечення безпеки Президента України, органів державної влади, посадових осіб та об'єктів, здійснюється з огляду на те, що усі рівні перед законом, а ОРД може проводитися виключно у правових рамках, у тому числі із застосуванням правового примусу.

Принцип *законності* закріплений в усіх нормативно-правових актах, що стосуються ОРД, оскільки за його допомогою забезпечується загальнообов'язковість усіх правових норм. Сутність цього принципу полягає в точному й безумовному дотриманні оперативними підрозділами під час здійснення ОРД вимог Конституції України, КПК України, Кримінального та інших кодексів України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», інших Законів України й підзаконних нормативно-правових актів, міжнародно-правових угод і договорів, учасником яких є Україна.

З принципів законності походять *принцип поваги та дотримання прав, свобод, гідності людини і грома-*

дянина. Він полягає у визнанні найвищою цінністю прав і свобод людини і громадянина, забезпеченні їх охорони, неприпустимості порушення як зі сторони держави, так і зі сторони суспільства. Права та свободи людини і громадянина визначають зміст діяльності держави, оскільки саме забезпечення цих прав і свобод і є головним обов'язком держави.

Відповідно до п. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [10].

Отже, обмеження прав і свобод людини під час проведення ОРД при здійсненні державної охорони допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання поставлених завдань. З метою дотримання цього принципу заходи, що обмежують права та свободи людини і громадянина, мають бути негайно припинені, якщо немає необхідності у їх подальшому застосуванні.

Принцип *єдиноначальності* полягає у підпорядкуванні підлеглих волі керівника, який несе персональну відповідальність за результатами прийнятих рішень та діяльності з виконання поставлених завдань.

З огляду на те, що кадри УДО України складаються у тому числі й з військовослужбовців, прийнятих на військову службу за контрактом, доречно звернути увагу, що згідно із Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» принцип єдиноначальності є одним із принципів будівництва і керівництва Збройними Силами України і полягає: у наділенні командира (начальника) всією повнотою розпорядчої влади стосовно підлеглих і покладенні на нього персональної відповідальності перед державою за всі сторони життя та діяльності військової частини, підрозділу і кожного військовослужбовця; наданні командирові (начальникові) права одноособово приймати рішення, віддавати накази; забезпеченні виконання зазначених рішень (наказів), виходячи із всебічної оцінки обстановки та керуючись вимогами законів і статутів Збройних Сил України [11].

Отже, принцип єдиноначальності передбачає, що кожний військовослужбовець має лише одного безпосереднього керівника. Під час проведення ОРД при здійсненні державної охорони дотримання принципу єдиноначальності дозволяє забезпечити оперативність, обґрунтованість та ефективність прийнятих рішень, а також гарантії дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Принцип *поєднання гласних і негласних заходів, методів та засобів* базується на визначенні, закріпленому у ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що ОРД є системою гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, які здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» державна охорона здійснюється шляхом:

- пошуку і фіксації даних про протиправну діяльність окремих осіб або груп, яка загрожує нормальному функціонуванню органів державної влади України, життю чи здоров'ю, честі та гідності посадових осіб і членів їхніх сімей, для вжиття заходів щодо її припинення; особистої охорони осіб;

- охорони об'єктів і підтримання на них відповідного порядку проходження громадян, проїзду транспортних засобів, проносу і провозу речей;

- оснащення об'єктів технічними засобами охорони за рахунок коштів юридичних осіб, в користуванні яких ці об'єкти перебувають;

- проведення профілактичних заходів з метою запобігання протиправним посяганням [1].

Поєднання гласних і негласних заходів, методів та засобів спрямоване на вирішення основних завдань ОРД та надає можливість оперативним підрозділам у найкоротший час досягти бажаного результату при забезпеченні безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона.

Принцип *взаємодії з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями* полягає у взаємоузгодженій діяльності оперативного підрозділу з іншими підрозділами державних органів, неурядових чи громадських організацій, окремих громадян, регламентованій чинним законодавством та спрямованій на вирішення завдань ОРД. Така взаємодія проявляється у використанні допомоги представників органів державної влади, організацій, населення; опитуванні окремих громадян за їх згодою з метою отримання відомостей, що становлять оперативний інтерес; одержання необхідних документів та даних про діяльність фізичних та юридичних осіб тощо.

Не менш важливим під час проведення ОРД при здійсненні державної охорони є принцип *конспіративності*. Конспірація (від лат. *conspiratio* – угода, згода) в ОРД означає збереження у таємниці здійснення негласних пошукових і контррозвідувальних заходів, тобто здійснення його таємно від сторонніх осіб [12, с. 269].

Принцип конспіративності забезпечує приховування від об'єктів ОРД та іншого оточення фактичних цілей, завдань, заходів, методів, прийомів, способів, засобів проведеної ОРД. Конспіративність дозволяє оперативним підрозділам негласно проводити пошукові заходи, збирати інформацію про факти, що становлять оперативний інтерес, накопичувати її, аналізувати, реалізовувати. За умови дотримання відповідних умов, режиму секретності, зашифровки справжніх цілей та об'єктів, застосування методів та способів, можливе досягнення належного результату. Отже, принцип конспіративності в ОРД під час здійснення державної охорони полягає у збереженні в таємниці проведення усіх необхідних заходів від оточуючих осіб, у тому числі охоронюваних, крім задіяних у їх організації та реалізації.

Важливе значення при проведенні оперативними підрозділами ОРД має принцип *добровільності конфіденційного співробітництва*. Конфіденційне співробітництво – це стосунки, що зумовлюють взаємні зобов'язання і відповідальність суб'єкта ОРД з громадянами, які погодились сприяти забезпеченню безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона, а також виявленню, попередженню та припиненню кримінальних правопорушень. Тільки за умови своєчасного отримання від них інформації, яка становить оперативний інтерес, можливе вжиття оптимальних заходів щодо належного забезпечення безпеки осіб та об'єктів, недопущення вчинення кримінального правопорушення тощо.

Принцип *безперервності або наступальності (оперативності)* в ОРД спрямований на безперервне ініціативне проведення тих чи інших оперативно-розшукових заходів, своєчасне отримання та перевірку оперативної значущої інформації, активні дії усіх уповноважених суб'єктів з використанням наявних можливостей [13, с. 55].

Принцип безперервності полягає в тому, що оперативні працівники зобов'язані в межах своєї компетенції швидко та безперервно проводити належну роботу із запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням, проявляти ініціативу щодо їх виявлення. Дії оперативних підрозділів повинні бути попереджувальними, тобто одержавши докази злочинних намірів окремих осіб або груп ще на початку злочинної діяльності, здобувши дані, що несуть загрозу нормальному функціонуванню органів державної влади України, життю чи здоров'ю, честі та гідності поса-

дових осіб і членів їхніх сімей, оперативні працівники не можуть допустити вчинення конкретного кримінального правопорушення, а зобов'язані вжити заходи для нейтралізації злочинних дій та забезпеченні безпеки.

Зазначене виявляється у цілеспрямованості ОРД при здійсненні державної охорони. Принцип *цілеспрямованості* встановлює вимогу цільової спрямованості законів, тобто вони є інструментом для досягнення чітких, легітимних, суспільно необхідних та попередньо визначених цілей. Так, принцип цілеспрямованості знаходить свій прояв у досягненні мети щодо пошуку і фіксації відомостей про протиправні діяння окремих осіб та груп, отриманні інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави з метою належного здійснення державної охорони щодо органів державної влади України; забезпечення безпеки посадових осіб, визначених Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», за місцем їх перебування як на території України, так і за її межами; забезпечення безпеки членів сімей посадових осіб, визначених зазначеним Законом, які проживають разом з ними або супроводжують їх; запобігання протиправним посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, їх виявлення та припинення; охорони об'єктів, визначених указаним Законом; забезпечення безпечної експлуатації транспортних засобів, призначених для зазначених посадових осіб; участі у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Принцип *об'єктивності* в ОРД полягає в тому, що оперативні підрозділи зобов'язані вжити всіх необхідних заходів для всебічного, повного, неупередженого й об'єктивного дослідження обставин протиправної події чи поведінки особи. У ході ОРД оперативні працівники збирають, фіксують, аналізують відомості, що становлять оперативний інтерес. Цей процес повинен бути неупередженим (поза суб'єктивної позиції представника оперативного підроз-

ділу) і здійснюватися виключно відповідно до нормативно-правових актів, що регламентують цю діяльність.

А. Ю. Стащак визначає об'єктивність у сфері ОРД як сукупність таких критеріїв: неупередженість; невраховування власних уподобань, думок, віросповідання або інших факторів конкретного працівника під час здійснення ОРД щодо об'єктів оперативної розробки, об'єктів перекриття, негласного апарату тощо як основного критерію прийняття рішення; незалежність у прийнятті рішень від політико-соціального й економічного становища як власного, так і осіб – об'єктів контролю; керування під час здійснення оперативно-розшукової діяльності виключно нормами закону; співвідношення фактичних ознак злочину в діях особи на наказу керівництва щодо притягнення такої особи до кримінальної відповідальності [14, с. 63].

Отже, додержання зазначених критеріїв дозволить оперативним підрозділам УДО України забезпечити дотримання принципу об'єктивності під час проведення ОРД при здійсненні державної охорони.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що в ОРД існує тісний взаємозв'язок між загальноправовими та спеціальними принципами, який виникає внаслідок взаємодії базових конституційних та специфічних елементів, характерних для проведення ОРД при здійсненні державної охорони органів державної влади та посадових осіб. Дотримання зазначених принципів оперативними підрозділами УДО України дозволить забезпечити належне виконання покладених завдань в рамках чинного законодавства.

Разом з тим, сьогодні на законодавчому рівні не закріплено принципи, які відображають сутність та специфіку ОРД суб'єктів, уповноважених на її здійснення. Зазначення лише загальноправових принципів в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» є недостатнім та зумовлює необхідність внесення змін для врегулювання питання щодо класифікації принципів ОРД.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 4 берез. 1998 р. № 160/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2024).
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 10.01.2024).
3. Хмеленко В. В. Визначення принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам: сучасний стан проблеми. *Актуальні проблеми публічного та приватного права*: тези доповідей IV Міжн. наук.-практ. конф., 25 жовт. 2013 р. Запоріжжя: КПУ, 2013. С. 360–362.
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» / С. В. Ківалов, В. Д. Берназ, А. М. Пригула; за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Фенікс, 2013. 190 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: проект Закону України від 4 квіт. 2017 р. № 6284. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JN4UK00A> (дата звернення: 11.01.2024).
6. Органи державної влади України: монографія/ за ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 592 с.
7. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с. URL: <https://lawbook.online/rozshukova-diyalnist-operativno/zagalno-pravovi-printsipi-operativno-81629.html> (дата звернення: 11.01.2024).
8. Лавський В. П. Дотримання принципів оперативно-розшукової діяльності при проведенні оперативно-технічних заходів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*: зб. наук. пр. Харків: ХНУВС, 2014. № 7. С. 167–174.
9. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
10. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 12.01.2024).
11. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 12.01.2024).
12. Юридична енциклопедія: в 6 т./ ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2001. Т. 5: П – С. 733 с.
13. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: посіб. / за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 198 с.
14. Стащак А. Ю. Об'єктивність як принцип оперативно-розшукової діяльності в роботі підрозділів кримінальної поліції. *Південно-український правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 3. С. 60–63. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.3.14>. (дата звернення: 12.01.2024).